

Яқинда шоир дўстлардан бири ўзини нуфузли деб биладиган газеталаримиздан бирига туркум шеърларини такдим қилибди. Бир пайт шоирнинг "касаллик варакасини" ўқиб чиққан мухаррирнинг ковоғи уюлиб: "Шеърларингиз анча тушкун. Сиз ватан хақида шеър ёзиб келинг", дебди...

Хўш, шунга нима қилибди дерсиз? Ҳеч нарса қилгани йўқ. Фақат бечора шоир ватан хақида шеър ёзиб боролмади. Натижада "тушкун" шеърлар стол тортмасидан жой олди. Демак, стол тортмаларидаги шеърлар, мақолалар яна биттага кўпайди.

Мен шоирга маслаҳат бердим: "Сиз, яхшиси ўзингиз битта газета очиб олинг, шунда хоҳлаган шеърларингизни чоп қилиш имкони бўлади". Шоир хозиржавоблик қилди: "Вақтим йўқ!" Хурсанд бўлиб кетдим. Яхшиямки унинг вақти йўқ экан. Агар вақти бўлганида шу девона ҳам битта газета очиб Бош мухаррир бўлиб оларди. Чунки бугунги бозор иқтисодиёти шароитида ҳар хил уйдирма ёлгондан иборат газета чиқариб, сўзфурушлик қилиш билан эфирга чиқиб хиргойи қилишдан осонроқ иш қолмади.

Яқинда ҳамкасблардан бири писанда қилиб қолди: "Сиз бу қўлбола газеталарнинг устидан қулманг, уларнинг тиражи анави қуруқсавлат газеталарингиздан энг қаида икки марта кўп". У ҳақ эди. Лекин мен унга ёлгоннинг харидори кўп бўлиши табиийлигини, шунинг учун бундай натижадан қувониш шарт эмаслигини айтмадим. Чунки унинг: "Унда ростгўй газетангни кўрсат" деб қолишдан кўрқдим.

Ўтган йилларда матбуот саҳифаларида мамлакатимизда тутруксиз FM радиоканаллари болалаб кетганлиги, бу ҳолат ёшларимизни гипноз қилиб қўяётгани хақида туркум танқидий мақолалар чоп қилинди. Бу хил танқидий чиқишларнинг самараси ўларок эндиликда тутруксиз қўлбола газеталар ҳам урчиб бормокда. Начора, бозор иқтисодиёти. (Яхшиям шу баҳона бор!) Лекин... ҳар қалай, маънавиятнинг бозорга чиқиши...

Кўпчилик ўтган йили "Давлат сирларини саклаш" инспекциясининг тугатилишини матбуотнинг сўнгги йиллардаги энг катта ютуғи деб баҳолади. Аслида ҳам бу ўзгариш матбуот учун оламшумул ходиса эди. Лекин бу ходиса қанчалик қутилмаганда содир бўлган бўлса, шунчалик қутилган натижаларни берди. Чунки энди "чўмич" ўзида қолган мухтарам Бош мухаррирларимизни столдан ажралиб қолиш тўғриси таъқиб қила бошлади. Аслида бу кўрқувнинг ҳам асоси йўқ эмас эди. Натижада, шакллар ўзгарди, мазмун эса эски либосида қолаверди.

Тўғри, бугуни матбуотнинг нуқсонларига фақатгина Бош мухаррирларнинг журъатсизлиги сабаб, дейиш адолатдан эмас. Чунки бугун мутлақо ўзига ҳос фикр айта оладиган, янгича мулоҳазаларни ўртага ташлайдиган ижодкорларимиз жуда кам. Борлари ҳам негадир ўзларини "саклаётдилар". Албатта, бу ҳолнинг ҳам ўз сабаблари бор. Масалан, дейлик, мен халқ таълимига тегишли бирор муаммони кўтариб чиқмоқчи бўлдим. Мақолани бошлашдан олдин ўйлайман: шу билан нима ўзгаради? Ростдан ҳам шу ҳаракатларимдан бирор натижа чиқадими? Мана менинг цензурам! Чунки бутун амалиёт шуни кўрсатяптики, онда-сонда бўлса-да, матбуотда кўтарилаётган муамолар ҳеч қимни қизиктирмайпти. Аксинча, муаммо бир чеккада қолиб, шу масалани кўтариб чиққан мухбирнинг бошида қалтак синади.

Хуллас, нима бўлганда ҳам шуниси маълумки, матбуот яна харидорсиз қолаёпти. Ана шундай бир вазиятда телевидениега бўлган эҳтиёж бир қадар ортиб бормокда. Телевидениемиз эса том маънода ахлоқсизликни тарғиб қилаётган телесериалларни

намойиш килиш билан овора. Яқиндагина "Эсмеральда" деганидан кутулган эдик. Шу кунларда эса "Ўзбекистон" телеканали орқали "Камилла" номли сериални халқимиз, айниқса, ёшларимиз "мириқиб" томоша қилаяптилар. Отанинг кизига қўшмачилик қилаётгани-ю, битта эрқакка талашаётган она-боланинг саргузаштларини оғзидан сўлаги оқиб томоша қилаётган уқанга қараб раҳминг келади. Бир келиннинг бутун бошли оиладаги эрқакларни "таъминлаётгани"ни кўриб ўтирган синглингнинг олдида ўзингни қаерга қўйишингни билмай қолсан ("Мухаббат қахваси" сериали назарда тутилмоқда). Энг дахшатлиси, улар бу манзаралар қаршисида қилт этмайдилар, қизармайдилар. Шунда беихтиёр фаранг шоирининг "Қимдаки қизариш қобилияти бўлса унга ишониш мумкин", деган гаплари ёдингга тушади. Лекин бу аччиқ ҳақиқатлар қанчалик сени изтиробга солмасин, барибир уқанг билан синглингни "асрай олмайсан". Чунки биз бутун чет эл сериалларини қўятурайлик, ўзимизнинг-да миллий санъатимиз ва ахлоқимиз мезонлари андақ ўзгаргандай. Иқрорим шулки, ўтган ҳафта давомида "Ёшлар" телеканалда "Қайтмас" номли... (кечирасизу, фильм дейишга тил бормади) намойиш этилди. Бири-биридан бачкана хатти-харакатлару туфуклаб ёпиштириб қўйилган воқеалар тафсилотига тўхталиб ўтиришнинг ҳожати ҳам йўқ. Фақат бир гапни айтмасак бўлмас.

Томоша қилаяпмиз: ошиқ йигит яхши кўрган кизини учрашувга таклиф қилиш учун унинг уйига келди. Бахтсизликни қарангки, йигит кизга энди "сигнал" бераётганда бўлгуси қайнотанинг қўлига тушиб қолди. Қайнота қуёвни таппа босди. Шунда қаердан қайтмасбой келиб, уларни мурасага чақирди: "Хурсанд бўлинг, қизингизнинг шундай келишган ошиғи бор экан", деди. Ота хурсанд бўлиб кетди. Хатто ошиқ йигитдан кечирим ҳам сўради. Провардида "қуёв"га насиҳат қилди: "Сен қизимга бунақа яқин жойда эмас, узоқроқда хиралик қилгин".

Эшитяпсизми, нахотки шу ўзбекнинг гапи бўлса? Нахотки, биз шу даражага келиб қолган бўлсак? Қелганда қандок! Бугун биз да бу хил гап-сўзларга, воқеаларга нисбатан қўниқма пайдо бўлди. Кечқурунлари бола-чақа билан дастурхон атрофида ўтирганингизда экранда хонанда опамиз пайдо бўладилар: "Бахтиёрман тушларимда қовушиб, Бир қараб ўтинг бизга лейтинант". Ортдан иккинчиси чиқиб келади: "Сизни қанча севсам ҳақим қетмайди, Ақажоним, ақам ўзингиз бўлас". Бу "қлассика" хиргойиларини ҳазм қилиб улгурмай, учинчиси чиқади. Қаршисидаги сулуvgина жуvgонга тикилиб: "Биламан, қаерда ҳолинг бор, Қўнглингда нима бор билмайман", дейди. Ер ёрилмайди-ю, ерга қирмайсан. Билмадим, бу "асар"лар қандай қилиб миллионлар саҳнасига чиқиб қеляпти? Балки буюқ Гёте ҳақмикин-а? Эшитгандирсиз, унга: "Энг қийин нарса нима?" деб савол беришганида: "Қўз олдингда турган нарсаларни қўришдир", деб жавоб берган экан.

Ўрни қелганда яна бир гапни айтиб қўяйлик. Биласизми, Распутин нима деган? "Агар Пушкин энагаси Арина Родионовнанинг мунгли аллаларини эмас, бугунги эстрадани тинглаб улгайганида эди, Пушкиндан Пушкин эмас, Дантес чиқарди". Хўш, бизнинг бугунги эстрадамиз пушкинларни тарбиялаяптими, дантесларни? Худо қози бўлсин! Чунки бу ҳақда ёзишдан армон қолмади. Хатто ҳаммани хурсанд қилиб, телевидениенинг ўзида ҳам шу муаммога бағишланган махсус кўрсатувлар уюштирилди. Ана шу кўрсатувлардан бирида телевидение раҳбарларидан бири шундай пурмаъно гапларни гапирдики, беихтиёр: "Ана энди қулларингни кўрасанлар", дедик. Лекин... кўрсатув яқулланиши билан ҳозиргина авра-астари чиқариб танқид қилинган "санъат асар"лари яна экранни забт этди.

Ачинарлиси шундаки, ана шундай бир вазиятда халкимиз, ёшларимиз маънавияти учун масъул идоралар негадир сукут саклашмоқда. Вахоланки, бу сукунат эртага кимматга тушиши мумкин. Баъзан хайрон коласан, матбуотда озгина танкидий фикр айтиб кўйсанг бас, дарров суриштириш бошланади. Сени кора кўзойнакли одамга чиқарадилар. Пессимизмда айблаб қоладилар. Лекин биз хозиргина таъкидлаб ўтган ҳолатлар учун, яъни савиясизлик учун ҳеч ким жавоб бермайди. Шунинг учун ҳам бугун кўрсатув тайёрлаётган ёки мақола ёзаётган журналист кўпам ўзини кийнаб ўтирмайди. Албатга, у гапни мустиқлик шарофати-ю, тоталитар тузумнинг кирдикорларидан бошлайди.

Тан олайлик, бутун республикамиз оммавий ахборот воситаларида тайёр қолиплар пайдо бўлди. Бўлар-бўлмасга миллат, мустиқлик, ватан хақида баландпарвоз гапларни гапираверамиз. Ватан хақида шу қадар кўп ёздикки, оқибатда, бу тушунча бизнинг бошқа туйғуларимиз янглиг сийқалашиб қолди. Бу тарздаги ошқора ва оммавий "ватанпарварлик" кишига бироз эриш туюлади.

Дарҳақиқат, бутун дунё ўзгаряпти. Шу билан бирга юртимизда маънавий тикланишлар силсиласи кечмоқда. Бу янгилишлар шиддати эса одамларимиздан жаҳонга очик кўз билан қарашни, тафаккур қилишни талаб этмоқда. Бу жараёнда оммавий ахборот воситаларининг ўрни бекиёсдир. Шундай экан, бу масъулиятни бугунги ижодкорларимиз янада чуқурроқ ҳис қилишлари лозим бўлади.

”Моҳият” газетаси, 2003 йил, 7 февраль